

אלול התשס"ז

בס"ד

חג הביכורים – רגל רביעי? פרשת כי תבא

מקרא ביכורים

1. דברים פרק כ"ו

- (א) והיה כי תבוא אל הארץ אשר יהנה אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה :
- (ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך. אשר יהנה אלהיך נתן לך ושמרת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר יהנה אלהיך לשכון שמו שם :
- (ג) ובאת אל הכהן אשר יהנה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום ליהנה אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע יהנה לאבותינו לתת לנו :
- (ד) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח יהנה אלהיך :
- (ה) וענית ואמרת לפני יהנה אלהיך ארמי אבד אבי ויבד מצרומה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום נרב :
- (ו) וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה :
- (ז) ונצעק אל יהנה אלהי אבותינו וישמע יהנה את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו :
- (ח) ויוצאנו יהנה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים :
- (ט) ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש :
- (י) ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי יהנה והנחתו לפני יהנה אלהיך והשתחוית לפני יהנה אלהיך :
- (יא) ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך יהנה אלהיך ולביתך אתה ויהלוי והגר אשר בקרבך :

"כיצד מפרישים הביכורים"

2. משנה מסכת בכורים פרק ג'

- (א) כיצד מפרישין הבכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבפכה, אשכול שבפר, רמון שבפר, קושרו בגמי, ואומר, הרי אלו בכורים. ורבי שמעון אומר, אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים מאחר שיתלשו מן השרקע :
- (ב) כיצד מעלין את הבכורים, כל העירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד, ולגין ברחובה של עיר, ולא היו נכנסין לבתים. ולמשקים הנה הממנה אומר, קומו ונעלה ציון אל (בית) ה' אלהינו :
- (ג) תקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים. והשור הולך לפניהם, וקרניו מצפות זהב, ועטרה של זית בראשו. החליל מכה לפניהם, עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם, ועטרו את בכוריהם. הפחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אמוניות שבירושלים עומדים לפניהם ושואלין בשלומם, אחינו אנשי המקום פלוני, באתם לשלום :
3. משנה מסכת בכורים פרק א'
(א) אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים. לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבצמקים, ולא מזיתי שקן שאינם מן המבחר. אין מביאין בכורים קדם לעצרת.
4. שמות פרק ל"ד
(כב) וחג שבעת תעשה לך בפני קציר חטים.

מצוות ביכורים וחטא המרגלים

5. חידושי הגאון ר' מנחם זעמבא הי"ד, סימן נ

איתא בשם האר"י ז"ל דמצוות הבאת הביכורים היא תיקון לחטא המרגלים. דהרי המרגלים הוציאו דיבה על הארץ, ומצוות ביכורים ניתנה משום חיבת הארץ. דיש רמז לזה במשנה ביכורים פי"ג מ"א, דאיתא שם: 'יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אשכול שביכר, רמון שביכר - קושרו בגמי ואומר: הרי אלו ביכורים'. הנה מוזכרים כאן השלושה מינים המוזכרים גם אצל המרגלים (במדבר י"ג, כג, ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד... ומן הרמונים ומן התאנים) שאותם הם הביאו מא"י. והרמז - לקשר שביניהם. עכ"ל.

6. הרב סמט

זמן שליחת המרגלים הרי מפורש: "והימים ימי בכורי ענבים" (במדבר י"ג, כ). גם הציווי שנצטוו המרגלים ודבריהם בשובם מתור את הארץ, מקבילים הם לציווי שנצטוונו בפרשתנו על הבאת הביכורים ולמקרא הביכורים שעלינו לומר עם הבאתם:

דברים כ"ו - כי-תבוא		במדבר י"ג - שלח	
הציווי	(ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך	הציווי	(כ) ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים
מקרא	(ג) ...באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו	נאום	(כז) באנו אל הארץ אשר שלחתנו
ביכורים	(ט) ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש	המרגלים	וגם זבת חלב ודבש הוא

7. רש"י על במדבר פרק יג

(כג) ... לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך עמה משונה.

"כיצד מעלין את הביכורים" – ומתי**8. משנה מסכת בכורים א', ו'**

מעצרת (חג השבועות) ועד **החג** (חג הסוכות), מביא (ביכורים) וקורא (את "מקרא ביכורים"). מן החג ועד חנכה, מביא ואינו קורא.

9. משנה מסכת בכורים פרק ג'

(ג) הקרובים מביאים **התאנים והענבים**, והרחוקים (מירושלים) מביאים **גרוגרות וצמוקים**.

10. מסכת סוכה נ"ג א'

אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפלה משם לקרבן מוסף משם לתפלת המוספין משם לבית המדרש משם לאכילה ושתיה משם לתפלת המנחה משם לתמיד של בין הערבים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה..

"רגל" רביעי**11. הרב אלחנן סמט**

המקום המרכזי שתופס תיאור עלייתם לרגל של מביאי הביכורים במסכת ביכורים (במשנה, בתוספתא ובתלמוד הירושלמי) מעלה על הדעת שבמעשה ציבורי זה הפכה הבאת הביכורים למעין "רגל" רביעי, הנוסף לשלושת הרגלים הקבועים בלוח השנה. שלא כמותם, אין לעלייה לרגל הרביעית הזו תאריך קבוע בלוח השנה, אלא היא נקבעת בכל שנה מחדש על ידי זקני "המעמד" - המחוז - שאיכרו נאספים יחדיו לעלות לירושלים ולהביא את ביכוריהם למקדש. וכאמור, אין זמנו של מחוז אחד כזמנו של האחר.

12. מסכת ביכורים פ"ג ה"ב

"בדרך היו אומרים (תהילים קכ"ב, א) 'שמחתי באמרים לי בית ה' נלך'. בירושלים היו אומרים (שם פסוק ב) 'עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים'."

13. תנא דבי אליהו רבה ח'

אתה אומר ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה וגוי (שמואל א א) **אלקנה היה עולה לשילה ארבעה פעמים בשנה שלשה מן התורה ואחת שקיבל עליו הוא בנדבה** שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבוח לה' צבאות בשילה וגוי. עלה אלקנה ואשתו ובניו ובני ביתו ואחיו ואחיותיו וכל קרוביו היו עולין עמו ... אמר להם שיעלו כולם עמו וכשעולים עמו בדרך היו לנין ברחובה של עיר והיו מתקבצין האנשים לבד והנשים לבד שכן האיש היה מדבר עם האיש והאשה עם האשה וגדול עם הקטן והיתה המדינה מרגשת והיו שואלים להן להיכן תלכו ואומרים להם לבית האלהים שבשילה שמשם תצא תורה ומעשים טובים ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד, מיד עיניהם משגרות דמעות ואומרים להם נעלה עמכם וכן אמר להם עוד הפעם עד שעלו עמו לשנה הבאה חמשה בתים ולשנה האחרת עלו עמו עשרה בתים ולשנה האחרת הרגישו כולם לעלות והיו עולין עמו כמו ששים בתים ובדרך שהיה עולה שנה זו אינו עולה לשנה האחרת עד שהיו כל ישראל עולין והיה אלקנה מכריע את כל ישראל לכף זכות וחייך אותם במצות וזכו רבים על ידו. הקב"ה שהוא בוחן לבות וכליות א"ל לאלקנה אתה הכרעת את ישראל לכף זכות וחנכת אותם במצות וזכו רבים על ידך אני אוציא ממך בן שיכריע את כל ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצות ויזכו רבים על ידו הא למדת בשכר מעשה אלקנה שמואל.

עיר של מעמד**14. דברי הימים א' פרק כ"ג**

(א) ונדויד זקן ושבוע ימים וימלך את שלמה בנו על ישראל:
(ב) ויאסף את כל שרי ישראל והכהנים והלוים:
(ג) ויספרו הלוים מבן שלשים שנה ומעלה ויהי מספרם לגלגלתם לגברים שלשים ושמונה אלף:
(ד) מאלה לנצח על מלאכת בית יהוה עשרים וארבעה אלף ושיטרים ושיטרים ששת אלפים:
(ה) וארבעת אלפים שערים וארבעת אלפים מהללים ליהוה ככלים אשר עשיתי להלל:
(כח) כי מעמד ליד בני אהרן לעבדת בית יהוה על הצרות ועל הלשכות ועל טהרת לכל קדש ומעשה עבדת בית האלהים:
(כט) וללחם המערכת ולסלת למנחה ולרקיקי המצות ולמחבת ולמררבת ולכל משורה ומדה:
(ל) ולעמד בבקר בבקר להדות ולהלל ליהוה וכן לערב:
(לא) ולכל העלות עלות ליהוה לשבתות לחדשים ולמעדים במספר כמשפט עליהם תמיד לפני יהוה:

15. סדר עולם רבה פרק י"ד

ובשנה האחרונה התקין דוד המלך משמרות כהונה ולויה והסדיר את כל הבית וכתב בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו גוי

16. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ד' הלכה ג'

(ג) משה רבינו חלק הכהנים לחי משמרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר וכן היו עד שמואל הנביא ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה ועולין לירושלים לעבודה משמר לכל שבת ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס עד שיגמרו וחוזרין חלילה:

17. משנה מסכת תענית ד' ב'

(ב) אלו הן **מעמדות**, לפי שנקאמר (במדבר כח), צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי, וכי היאך קרבנו של אדם קרב, והוא אינו עומד על גביו, התקינו נביאים הראשונים **עשרים וארבע משמרות**. על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים, של לויים, ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות, כהנים ולויים עולים לירושלים, וישראל שפאיתו משמר מתפנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית:

18. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו'

(א) אי אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבתו הציבור הן קרבן של כל ישראל ואי אפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת קרבן לפיכך תקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל כשרים ויראי חטא ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות והם הנקראים **אנשי מעמד** וחלקו אותם כ"ד מעמדות כמנין משמרות כהונה ולויה ועל כל מעמד ומעמד אחד מהן ממונה על כולם והוא נקרא **ראש המעמד**:
(ב) בכל שבת ושבת מתקבצין אנשי מעמד של אותה שבת מי שהיה מהן בירושלים או קרוב לה נכנסין למקדש עם משמר כהונה ולויה של אותה שבת והרחוקים שבאותו מעמד כיון שהגיע מעמד שלהן הן מתקבצין לבית הכנסת שבמקומן:

19. תוספתא תענית פרק ג'

(ג) הגיע זמן המשמר כהנים ולויים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר שאין יכולים לעלות לירושלים מתכנסים לעריהן וקורין [מעשה] בראשית

עיר המעמד – עיר מחוז להכנה לעליה לרגל**20. תענית כ"ז א'**

הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים וחצי המשמר היה עולה מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים..

21. תוספות מנחות ע"ה ב'

ונראה לפרש דלפי שהיו משמרות מתחדשות ומתחלפות פעמיים בשנה ולכל משמרת היו בתי אבות, נמצא שלא היו מקריבין

אלא שני ימים בשנה וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד.